

# ДЕ Е БЪЛГАРИСТИКАТА?



Снимка: Мартин Стефанов

Худ. оформление: Мартин Стефанов

# БЪЛГАРСКАТА ЛИТЕРАТУРА Е ПОЗНАТА В ПОЛША

## ДОТОЛКОВА, ДОКОЛКОТО ИМА УСЛОВИЯ И ДЕЙСТВИЯ ЗА НЕЙНОТО ПОПУЛЯРИЗИРАНЕ

Разговор на Кръстиян Янев с д-р Войцех Галонзка

– Здравейте, д-р Галонзка! Бихте ли представили на читателите на сп. „Филологически форум“ своите научни и преводачески занимания, свързани с българската литература и култура?

– Не ми лесно да ги опиша, тъй като те са резултат на продължаващата повече от петдесет години дейност – както научната, така и преводаческа. Това са научните ми книги: *Tradycja i współczesność. O literaturze bułgarskiej XX wieku*, 1983 („Традиция и съвременност. За българската литература от XX век“), *Bułgarskie programy i manifesty literackie*, 1983 („Българските литературни програми и манифести“), *Naród i kultura. Antologia esejów i artykułów o narodzie i kulturze bułgarskiej*, 1985 („Народ и култура. Антология на есета и статии за българския народ и култура“), *Опитомяване на скорпионите*, 1994 (полското изд. 1993) и много литературоведски и критически статии, а също така преводни поетически и белетристични книги: *Spis powszechny dzikich zajęcy*, 1975 (антология на български разкази); G. Milew, *Poematy i proza liryczna*, 1977; G. Karasławow, *Tango*, в: *Dni wojny*, 1977; E. Stanew, *Antychryst*, 1979; G. Rajczew, *Lustig i inne opowiadania*, 1980; A. Dańczew, *Proza poetycka*, в: *Poezje*, прев. А. Камieńска, 1981; N. Kynczew, *Niczym ziarno gorczycy*, 1981; N. Kynczew, *Posłanie od piechura*, 1999 (двуезично изд.); Z. Kisiow, *Czystopis*, 2007; Petyr Pyrganow, *Skądkolwiek wujawiony*, 2019 (двуезично изд.); Petyr Karaangow, *Sezony uczuć*, 2020; Iwan Wazow, *Pod jarzmem*, 2020 (нов превод); Nikolaј Liliew, *Odblaski księżycy*, 2020; Penczo Sławejkow, *Sen o szczęściu* 2020. Съавтор на две големи антологии: *Biała jaskółka. Antologia opowiadań bułgarskich XIX i XX wieku*, 1982; *Niewidzialne skrzydła. Antologia poezji bułgarskiej od IX wieku do 1944 roku*, 1987.

Водя също така уебсайт <https://literaturabulgarska.vilnet.pl/>, популяризиращ българската литература. През пенсионерския период от живота ми превеждам заедно с поета Петър Първанов и някои полски поети на български език. Избираме значими, но

много сложни от езикова гледна точка поети. Засега готови са стихосбирките на Болеслав Лешмян и Ципрян Камил Норвид. Надявам се, че в близко време те ще видят бял свят.

– През 2020 г. полското издателство „Scriptum” издаде няколко значими творби на българската литература във Ваш превод. Две от тях са представителни поетически стихосбирки на българския модернизъм („Лунни петна“ на Николай Лилиев и „Сън за щастие“ на Пенчо Славейков), а третата е романът „Под игото“ на Иван Вазов, който се появи в 170. годишнина от рождението на твореца. Бихте ли ни разказали за тази инициатива, както и дали планирате да разширите поредицата „Малка библиотека на българската литература“ с други класически български произведения?

– От 2019 год. своите преводи издавам в поредицата „Малка библиотека на българската литература“. Те са изброени по-горе – Петър Първанов, Петър Караангов, Вазов, Лилиев, Пенчо Славейков. Днес мога вече да добавя към тях две нови заглавия, които тази година, в близките една-две седмици, ще излязат в поредицата. Това е стихосбирка на Николай Кънчев *Przeciwko nieobecności* („Против отсъствието“) със всичките ми събрани преводи на неговата поезия, печатани вече и нови, а също така преиздавам моя превод на „Антихрист“ на Е. Станев. Предстоят няколко нови преводни книги, запланувани за през следващата година, а може би и една малка книга за творчеството на Й. Йовков, със печатаните досега мои статии на тази тема.

Идеята да направя тази поредица се появи като проява на определена необходимост. В сегашните пазарни условия е много трудно, да не кажа безнадеждно, да разчитаме на издателския интерес към българската литературна класика и въобще към българската поезия. А такива автори превеждам аз, такива са моите преводачески интереси. Такава е организационната причина да започна тази поредица. Тя не е само моя, тя е отворена и за други преводачи при условие, че са готови сами да финансират издаването на книгите си, както правя аз. А го правя, защото така се реализирам като българист и преводач. Съществува още една мотивировка. Искам да предоставя на любителите на българската литературна класика и особено на идните българисти такива преводи, които няма да ги отблъскват от достъпните на полски език автори. Самият аз нямах този шанс на тяхната възраст. Тази мотивировка е част от пенсионерската ми романтика...

– Това е третият превод на романа „Под игото“ на полски език. Каква е рецепцията му в полската среда и как се роди идеята за новия превод?

– В чисто фактографски аспект рецепцията на „Под игото“ в Полша бележат трите превода на романа: първият – в края на XIX в., вторият – през 1950 год. (общо три издания) и третият – през 2020 год. Мисля, че Вазов е най-известният български писател сред интересуващи се от България литературни и читателски среди. Още допреди 30-40 години на тая тема имаше статии, които детайлно регистрираха всички отзиви и тематични изследвания. За Вазов има в Полша очеркова монография и литературоведска монография. Нито 170-годишнината от рождението на Вазов, нито друга годишнина бяха за мен повод да направя нов превод на романа му. Повода ми даде Николай Кънчев, който в началото на 90-те години на миналия век с помощта на него коментираше и обясняваше текущите събития и процеси. До този момент аз бях чел романа само на полски и бях много дистанциран спрямо него. Николай Кънчев ме „накара“ да прочета романа на български и оттогава станах негов фен. През 2015 год. за шест месеца го преведох, на един дъх.

– В своя текст „Превеждайки „Под игото“ на Иван Вазов...“ (*Zeszyty Cyrylo-Methodiańskie*, 4/2015<sup>1</sup>) Вие споделяте своите наблюдения на *внимателен чуждестранен читател* и на *преводач* едновременно. Кои са идейните и художествените акценти, които според Вас доближават романа до съвременния полски читател?

– Тези наблюдения и интерпретационни оценки са тъй много, че ми е трудно да приведа тука всички. Самата статия е доста обширна, пълна с подробности. Тя също е написана на един дъх, което рядко ми се е случвало, защото аз пиша по принцип мъчително. Стараех се да обхвамна „Под игото“ с поглед и оглед възможно най-всестранен, но когато се занимавах тази година с коректурите, видях още няколко теми, които ще искам да поставя като нови или да разширя темите, които не са достатъчно разгърнати в статията ми. Отдавна се шегувам, че Пламен Антонов ме изпревари с темата за карнавалното в „Под игото“.

Смятам, че това е най-вдъхновеният роман в българската литература, което по-рано даже не съм предполагал. Вдъхновен, защото метафоричният му пласт е като широка река и всички други негови структурни компоненти са пропити и наситени с тази

---

<sup>1</sup> Текстът е преведен на български от Богдан Глишев – вж. Войчех Галонзка, Превеждайки „Под игото“ на Иван Вазов... – В: Литературна мисъл, бр. 1/2016, стр. 3–52.

метафоричност. Той е и много разнороден като тип повествование и като стилистика, с невероятно богатство на реалиите, езикова пъстрота и игровост. И нищо странно, тъй като описва „живота на българите в предвечерието на Освобождението“. Нищо, че си поставя по-скромна задача на това описание в рамките на „из живота“. Картината на този живот е предостатъчно пищна, разнородна, богата и занимаваща. На нейния фон Вазов разказва за ролята на историята в живота на един народ, за съхранената памет за нея, за нейното присъствие в съзнанието му, за надеждите и стремежа тя да го придружава и да го възвиси до ролята на субект в нея. Няма значение, че този стремеж се оказва неуспешен. Възродената идея за него е важна. Тя бележи трайното си присъствие, обзема съзнанието и не гасне.

**– Едно от интересните сравнения, които правите в своята студия, е между българското произведение и полската романтическа литература, по-конкретно между образите на Бойчо Огнянов и Конрад от „Задушница“ на Адам Мицкевич. В кои посоки виждате близостта между двете произведения?**

– Това е типологически паралел. Няма и не може да има никакви доказателства, че Вазов през 1888 год. е чел и познава „Задушница“ на Мицкевич. В романа има само един факт, свързан с Полша, а именно, че черешови топове са използвани по време на януарското въстание от 1863 год. Всъщност чрез този паралел искам да обърна внимание на факта, че Вазов използва подобен литературен похват, който третирам като типично романтически. Такива метаморфози срещам и в „Кордиан“ на Юлиуш Словацки, и в „Не-божествена комедия“ на Зигмунт Крашински. Подобен не означава идентичен. Превъплъщението на сантиментално-романтичния герой на „Задушница“, какъвто е Густав, в Конрад, с други думи – героя от Вертеров тип в героя от Байронов тип, става в пространството между реалния и нереалния свят. Метаморфозата на Иван Кралича в Бойчо Огнянов е по-различна, тя всъщност става чрез номинация, извършена от дякон Викентий, на пътя от манастир към Бяла Черква, близо до еврейското гробище. Знаците на духовната, „божата“ намеса в тази номинация са очевидни. Но Иван Кралича и дотогава е човек, който се бори за народното дело, той знаково, чрез името си и произхода си, съхранява континуитета с Видинското царство. Неговата номинация означава преди всичко хиперболизиране и засилване на революционните му качества, но именно благодарение на тях той няма равен на него в романа, той е реалният и духовен водач, идеалният, сакрализираният като Левски, в манастира, в който е пребивавал и той. Някой ще каже, че такава номинация се среща и в

приключенския тип роман. Вероятно е така, но не в такава духовна сценография и месиански антураж, извършена от монах, който го въвежда превъплътен в романовия свят. Те са романтически.

**– В какви рецепционни модели се вписва „Под игото“ за полския читател? Как според Вас той възприема българската литература през толкова ключово за нея произведение – като близка, позната и славянска или като далечна, екзотична и балканска?**

– Моля да ме извините, но такива литературни модели според мен не съществуват. Има познати и близки за един читател автори и книги, написани на славянски и други езици, по-малко пряко достъпни на читателите, отколкото да кажем английски, немски, френски, испански, руски. И благодарение на преките посредници има много авторитетни лобираци за книгите, писани на тези масово достъпни езици. Няма също така екзотична балканска литература, както и неекзотична балканска. Това са търговски определения. Литературата си е литература. С това искам да кажа, че едно произведение говори чрез своите литературни качества, но и те понякога не решават, че то е близко и познато за вечни времена. По мое време, когато имахме „Приключенията на добрия войник Швейк“ в канона на задължителни четива в средното училище, образуваха фен-клубове, много хора цитираха Швейк по памет, имах впечатление, че той е познат и близък на цялата четяща публика. Днес, когато тя е значително по-малка, само 40% от анкетираните са го прочели с интерес. Но това не пречи да се появи преди две години трети или четвърти превод на това произведение. Отговорът ми на Вашия въпрос би могъл да бъде: българската литература е позната в Полша дотолкова, доколкото има условия и действия за нейното популяризиране.

**– Какви са перспективите пред популяризирането на българската литература и култура в Полша според Вас? Какъв образ на България създава излизащата на полски език българска литература?**

– Не знам какви са перспективите. Известна гласност получават произведенията на някои съвременни автори, например Георги Господинов или Милен Русков, чиито книги получават литературни европейски награди. Останалите са в нишово пространство. Българистите като активни популяризатори са все по-малко. Филологията, като университетска дисциплина престава да е филология и акцентите се поставят главно на езиково, прагматично обучение. Това не е достатъчно за

подготовка на един преводач на литература. Българската културна политика сякаш не съществува по отношение на българската литература в чужбина. Не съм забелязал поне една книга да е издадена с подкрепа на съществуващите транслаторски програми, както и други активности, свързани с промоция на българската литература сред читателската публика. Процедурите на транслаторските програми са свръхбюрокрастични. Културните институти в чужбина не разполагат с необходими средства и не използват необходими инструменти. Нищо не става само от себе си.

Питате, какъв е образът на българската литература в Полша. Не знам. Не са правени социологични изследвания на тази тема. Всеки читател си има своя образ в зависимост от това, кои автори и произведения е прочел и кога ги е прочел. Общият образ вероятно е мозаечен.